

PROFIL ABSOLWENTA I ABSOLWENTKI

Raport podsumowujący
głosy konsultacyjne wstępnego
profilu absolwenta i absolwentki
przyjęte przez Instytut
Badań Edukacyjnych

Rzeczpospolita
Polska

Ministerstwo
Edukacji Narodowej

IBE

INSTYTUT
BADAŃ
EDUKACYJNYCH

Autorka: Monika Drzymulska-Derda

Redakcja językowa: Michał Pranke

Projekt okładki: Zuzanna Gułaj

Opracowanie PDF: Michał Pranke

Zdjęcie i ilustracje na okładce: Shutterstock.com

Wydawca:

Instytut Badań Edukacyjnych

ul. Górczewska 8, 01-180 Warszawa

tel. (22) 241 71 00; www.ibe.edu.pl

Copyright© Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2024

Wzór cytowania:

Drzymulska-Derda, M. (2024). *Raport podsumowujący głosy konsultacyjne wstępnego profilu absolwenta i absolwentki przyjęte przez Instytut Badań Edukacyjnych*. Instytut Badań Edukacyjnych.

Raport przygotowany w ramach realizacji zadania „Kształtowanie kompetencji – od profilu do praktyki – opracowanie *profilu absolwenta* z uwzględnieniem założeń/koncepcji koniecznych zmian w kształceniu ogólnym. Etap 1. Przedszkola i szkoły podstawowe” finansowanego z dotacji celowej MEN: Działania Innowacyjne w Systemie Oświaty.

Egzemplarz bezpłatny

Spis treści

Wstęp	4
Klasyfikacja uwag i opis zainteresowanych środowisk	5
1. Uwagi dotyczące wstępnego profilu absolwenta i absolwentki	8
Obszary kształcenia	13
Kompetencje	16
Sprawczość	18
Wartości	19
2. Uwagi niedotyczące wstępnego profilu absolwenta i absolwentki i odnoszące się do systemu edukacji	20
Zmiany okiem ucznia	20
Zmiany okiem nauczyciela	21
Kilka słów o szkole	22
Ogólne uwagi dot. systemu edukacji w Polsce	22
Sprzeciw wobec edukacji zdrowotnej	25
3. Podsumowanie	25

Wstęp

Zadanie pn. „Kształtowanie kompetencji – od profilu do praktyki – opracowanie *profilu absolwenta* z uwzględnieniem założeń/koncepcji koniecznych zmian w kształceniu ogólnym. Etap 1. Przedszkola i szkoły podstawowe” finansowane z dotacji celowej MEN: Działania Innowacyjne w Systemie Oświaty, było realizowane przez Instytut Badań Edukacyjnych od maja br. Praca nad opracowaniem **wstępnego projektu profilu absolwenta** została poprzedzona zgromadzeniem wyników badań, przeprowadzeniem indywidualnych wywiadów pogłębionych oraz wnikliwą obserwacją i analizą zarówno zagranicznych systemów edukacji, jak i reform, które doprowadziły do polepszenia wyników osiągniętych przez uczniów na przestrzeni ostatnich lat i pozytywnie wpłynęły zarówno na dalszą edukację, jak i funkcjonowanie w środowisku rówieśniczym, domowym, szkolnym i społecznym.

Założenie realizacji tak odpowiedzialnego zadania wymagało od jego autorów skonfrontowania wstępnego profilu absolwenta i absolwentki z opinią różnorodnych środowisk, które były zainteresowane zmianami w edukacji. Aby zachować bezstronność i zebrać uwagi różnych środowisk, zdecydowano o konieczności powierzenia tego działania odrębnemu podmiotowi. W zamówieniu publicznym, które ogłoszono 20 czerwca 2024 r., wybrano wykonawcę, którym została Fundacja Stocznia. Zakończeniem konsultacji było opracowanie oraz przekazanie raportu wraz z uwagami z konsultacji społecznych 30 listopada 2024 r.

Niniejszy raport stanowi uzupełnienie głosu społecznego zebranego w konsultacjach wstępnego profilu absolwenta i absolwentki. Bazuje na opiniach i uwagach indywidualnych, instytucjonalnych i środowiskowych przesłanych drogą mailową na adres profil.absolwenta@ibe.edu.pl, który uruchomiono 13 października 2024 r., a także wpływających bezpośrednio na adres Instytutu Badań Edukacyjnych.

Klasyfikacja uwag i opis zainteresowanych środowisk

Założenie, które przyświecało zespołowi pracowników IBE, dotyczyło zebrania uwag wyłącznie do wstępnego profilu absolwenta i absolwentki (dalej: PA), ale ze względu na zainteresowanie tematami okołopedagogicznymi przyjęto również takie uwagi, które bezpośrednio nie dotyczyły PA.

Ze względu na różny charakter i zakres uwag we wstępnej systematyce oparto się na przyporządkowaniu uwag do poniższych grup:

1. uwagi dotyczące PA:

- obszary kształcenia,
- kompetencje,
- sprawczość,
- wartości,
- uwagi inne;

2. uwagi niedotyczące PA i odnoszące się do systemu edukacji.

Łącznie zebrano 34 głosy w postaci: uwag, opinii, sprzeciwów, admonicji, obaw, akceptacji, które były wynikiem:

A. samodzielnego przeprowadzenia konsultacji w środowisku lokalnym, w oparciu o przygotowane przez Fundację Stocznia materiały, po uprzedniej konsultacji z IBE; uwagi przekazali:

- Mazowieckie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli (MSCDN);
- V Liceum Ogólnokształcące z Oddziałami Dwujęzycznymi im. Andrzeja Struga w Gliwicach;
- grupa uczniów w konsultacjach MSCDN;

- B. samodzielnego przeprowadzenia konsultacji w środowisku lokalnym, w oparciu o przygotowane materiały własne, które nie zostały skonsultowane z IBE; uwagi przekazali:
- nauczyciele przedmiotów przyrodniczych – Centrum Chemii w Małej Skali;
 - koalicja@nauczycieledlawolności.pl – 2 ankiety;
- C. analiz własnych wynikających z zapoznania się z grafem i opisem PA udostępnionym na stronie internetowej; uwagi przekazali:
- Zarząd Główny Polskiego Towarzystwa Leśnego;
 - Stowarzyszenie Przymierze Rodzin;
 - Pracownia Pedagogiczna im. prof. Ryszarda Więckowskiego i SADiM Stowarzyszenie Ambasadorów Dzieci i Młodzieży – admonicja;
 - Stowarzyszenie Pedagogów NATAN;
 - Towarzystwo Wiedzy Społecznej;
 - Fundacja LEADER100;
 - Konfederacja Rektorów Akademickich Szkół Polskich (KRASP) i Konfederacja Rektorów Uczelni Kształcących Nauczycieli i Pedagogów – (KRUPed);
 - Komitet Nauk Pedagogicznych Polskiej Akademii Nauk Wydział i Nauk Humanistycznych i Społecznych;
- D. innych głosów, które nie odnosiły się do kompletności i konstrukcji PA, ale wskazywały na potrzeby autorów dotyczące zmian w systemie edukacji; uwagi przekazali:
- Warszawskie Centrum Innowacji Edukacyjno-Społecznych i Szkoleń, Pracownia Rozwoju Kadry Zarządzającej i Wspomagania Placówek – w sprawie uwzględnienia Ram Odniesienia Kompetencji dla Kultury Demokratycznej;
 - Krajowa Sekcja Oświaty i Wychowania NSZZ Solidarność w sprawie wadliwych założeń opracowywania PA;
 - Stowarzyszenie Nauczycieli Matematyki – uwagi dotyczące podstawy programowej;

- Zarząd Polskiego Towarzystwa Geograficznego – sprzeciw wobec planowanej przez Ministerstwo Edukacji Narodowej reformy dotyczącej likwidacji przedmiotu geografia w szkole podstawowej;
- Stowarzyszenie Ambasadorów Dzieci i Młodzieży (SADiM) – uwagi w sprawie zmian w podstawie programowej kształcenia ogólnego w zakresie języka polskiego, na etapie szkoły podstawowej i ponadpodstawowej;
- Polska Izba Książki – stanowisko w sprawie potrzeby rozwijania narzędzi cyfrowych w edukacji oraz integracji rozwiązań cyfrowych;
- Polska Rada Muzyczna – uwagi w sprawie powszechnej edukacji muzycznej, w tym rozwijania edukacji artystycznej, rozwijania wrażliwości, wyobraźni i postaw twórczych;
- Konferencja Kierowników Jednostek Geograficznych – stanowisko wobec planowanych przez Ministerstwo Edukacji Narodowej zmian w podstawie programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, zmierzających do likwidacji przedmiotu szkolnego „geografia” i zastąpienie go zintegrowanym przedmiotem „przyroda”;
- Komitet Nauk Geograficznych Polskiej Akademii Nauk – stanowisko w sprawie doniesień medialnych o planowanym zastąpieniu przedmiotów: geografia, biologia, chemia i fizyka jednym przedmiotem pod nazwą „przyroda”;
- społeczność akademicka Instytutu Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie – stanowisko dotyczące obszaru kształcenia „przyroda”;
- Rada Dyscypliny Nauki o Ziemi i Środowisku oraz Rada Dyscypliny Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie – stanowisko dotyczące obszaru kształcenia „przyroda”;
- Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej, Uniwersytet Śląski w Katowicach – stanowisko dotyczące obszaru kształcenia „przyroda”;
- zainteresowane osoby indywidualne, w tym rodzice, opiekunowie, psychologzy, pedagodzy, pracownicy szkół wyższych wysyłający opinie i głosy reprezentujące stanowisko własne (10 głosów);
- osoby wyrażające sprzeciw wobec edukacji zdrowotnej (36 głosów).

1. Uwagi dotyczące wstępnego profilu

absolwenta i absolwentki

Wśród uwag i opinii ogólnych dotyczących zaprezentowanego wstępnego profilu absolwenta i absolwentki znalazły się:

- postulaty wskazujące, że obecny profil jest właściwy;
- podkreślenie wyjątkowości „w skali świata” oraz pierwszego w historii polskiej edukacji spojrzenia na problemy edukacyjne od strony ucznia, a nie od strony systemu edukacji;
- wysoka ocena wzajemnie przenikających się poszczególnych części PA, gdzie opisy wiedzy i umiejętności, kompetencji, obszarów kształcenia, wartości i sprawczości odnoszą się wzajemnie do siebie, podkreślając nierozzerwalność wszystkich aspektów edukacji;
- wzmianka o **konieczności wskazania celu PA**, który to w obecnym zapisie jest ogólny, a przez to niewystarczający, a także konieczności sprecyzowania, **czym dokładnie jest PA oraz przedstawienia uzasadnienia jego opracowania**;
- wskazanie, że najlepszym sposobem jest wypracowanie PA wspólnie z nauczycielami przy wsparciu rodziców;
- **propozycja zmiany hierarchii celów mierzalnych i konkretnych**: 1. wiedza, 2. kompetencje, 3. wsparcie rodzin w wychowaniu i funkcji opiekuńczej, 4. tożsamość i wartości, 5. wyrównywanie szans, 6. sprawczość, 7. skuteczne funkcjonowanie w różnych rolach społecznych, 8. rozwój aspiracji;
- propozycja dodania **troski** do tożsamości i wartości, ze wskazaniem **dbałości o dobro wspólne, odpowiedzialne i pozytywne działanie**;
- propozycja uporządkowania informacji w PA według określonych, przyjętych kategorii;
- uwaga na temat interpretacji podtytułu *Droga do zmian w edukacji*;

- postulat o konieczności wyposażenia PA w **precyzyjny słownik** wykorzystywanych pojęć, aby mógł wypełniać funkcję jednoznacznie sformułowanej i pełnej podstawy do ewentualnej przyszłej reformy;
- potrzeba opracowania nadrzędnego **zarysu profilu wszystkich lat edukacji w szkole**, z którego mogłyby wynikać profile cząstkowe, z zastrzeżeniem elastyczności w jego implementacji i uwzględnienia procesu adaptacji kluczowej w przejściach pomiędzy etapami;
- wskazanie, że wartością PA jest zaakcentowanie nie tylko kształtowania kompetencji przyszłości, ale również docenienie teraźniejszości i jej uwarunkowań dla rozwoju, uczenia się i nauczania;
- propozycja zastąpienia określenia „specjalne potrzeby edukacyjne” określeniem „**zróżnicowane potrzeby edukacyjne**”;
- propozycja **zmiany terminologii w odniesieniu do pojęć „kompetencji” oraz „sprawczości”** (potrzeba ujednoczenia pod kątem literatury przedmiotu obco- i polskojęzycznej) oraz sugestia stosowania w PA jednolitych definicji;
- propozycja **zmiany terminologii dot. uproszczeń i szampowego rozumienia określonej problematyki w obszarze: „wiedza i umiejętności podstawowe w świecie, także cyfrowym”**;
- **sprzeciw dla wprowadzenia jednego profilu absolwenta dla wszystkich dzieci, włącznie z dziećmi ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi**, połączony ze sprzeciwem wobec edukacji włączającej i sprzeciwem wobec likwidacji szkół specjalnych;
- propozycja zmiany w PA, by zamiast od kompetencji wychodził **od stworzenia planu rozwoju gospodarki Polski**, w tym rozwoju gałęzi gospodarki w perspektywie dwudziestoletniej, zakwestionowanie zasadności opracowywania PA;
- wskazanie, że w centrum PA są wiedza i umiejętności, a działania MEN wykluczyły zadawanie uczniom zadań domowych, które ugruntowałyby nabytą wiedzę;
- propozycja oparcia PA nie na trzech a na czterech filarach – oprócz obszarów kształcenia, sprawczości i kompetencji miałyby zostać uwzględniony filar czwarty pn. **kształtowanie postaw**;
- uwaga, według której PA powinien uwzględniać **umiejętności takie jak**: samodzielne uczenie się, analityczne, krytyczne i kreatywne myślenie, umiejętność słuchania

i obserwacji, empatia, elastyczność i zdolność adaptacji, umiejętności językowe i w zakresie wielojęzyczności, komunikacyjne oraz współpracy, a także umiejętność rozwiązywania konfliktów;

- propozycja, według której PA powinien uwzględniać w zakresie wiedzy i krytycznego myślenia: **zrozumienie siebie i innych, zrozumienie świata**, w tym: polityki, prawa, praw człowieka, kultury, religii, historii, mediów, gospodarki, środowiska, zrównoważonego rozwoju;
- stanowisko, według którego w PA należy zapomnieć o powieleniu utartych nazw typu biologia, geografia;
- **przedstawienie w PA wizji osoby – obywatela**, którym powinien stać się absolwent w wyniku działań edukacyjnych i wychowawczych;
- wskazanie, że w PA kładzie się nacisk na **dbanie o dobrostan, który nie uwzględnia poczucia tożsamości narodowej, przez co wzrasta obawa, że wychowany zostanie niestabilny emocjonalnie egocentryk i egoista**;
- kontrargument wskazujący, że umiejscowienie dobrostanu w PA jest „wielkim krokiem”;
- dwukrotne **podkreślenie wagi kształtowania osobowości młodego człowieka** (nazywanej także „charakterem” lub „strukturą wewnętrzną”), co w zaproponowanej wersji wydaje się nieobecne i stwarza obawę ukształtowania człowieka nieprzyzwyczajonego do pracy i wysiłku intelektualnego, skupionego na sobie, na swoich emocjach, co w konsekwencji może powodować zagubienie wewnętrzne i uleganie manipulacji, znajdowanie zadowolenia w tanich rozrywkach i cielesności;
- wskazanie na **konieczność uwzględnienia w PA wymiaru emocjonalnego i duchowego człowieka oraz zaakcentowanie jego wymiaru społecznego**;
- opinia wskazująca na brak ontologicznego osadzenia profilu w określonej ramie teoretyczno-paradygmatycznej;
- uwaga, według której PA powinien być zgodny ze współczesną wiedzą pedagogiczną, psychologiczną i socjologiczną, aby był postawiony na rzetelnych podstawach teoretyczno-paradygmatycznych;
- sugestia, by praca nad dokumentami programowymi, w tym PA, była oparta na nauce i wynikach aktualnych badań naukowych;

- zarzut użycia w PA kategorii językowych właściwych dla transmisyjnego, „bankowego” modelu edukacji;
- **potrzeba uwzględnienia specyfiki i znaczenia potrzeb wieku przedszkolnego** w stosunku do treści i odniesień formułowanych dla dzieci w wieku szkolnym;
- **propozycja odejścia od koncentracji na wiedzy, kompetencjach i sprawczości na rzecz aksjologicznych podstaw rozwoju i kształcenia człowieka;**
- **potrzeba rozpoczęcia pogłębionych badań międzyresortowych** na temat strategii rozwoju gospodarki oraz modelu absolwenta, który wpisze się w tę strategię, zarówno w perspektywie pragmatycznej, jak i obywatelskiej. Niezbędne jest też wyznaczenie realnych celów do zrealizowania w ściśle określonej perspektywie czasowej, przed przystąpieniem do konsultacji społecznych;
- wskazanie, że kierunek rozwoju człowieka nie może podlegać ogólnym regulacjom, gdyż człowiek to więcej niż obywatel i pracownik, a docelowy i przedstawiony w PA zakres jest minimalny, co nie pozwoli dzieciom utalentowanym wybić się ponad przeciętność;
- opinia wskazująca na brak spójnego modelu teoretycznego w PA, który mógłby stanowić podstawę myślenia o edukacji dziecka na miarę XXI wieku;
- uwaga, według której PA oparty został na koncepcji szkoły behawioralnej, która nie odpowiada na potrzeby przyspieszonej globalizacji, tempa doświadczanych zmian i radzenia sobie z ich nieprzewidywalnością;
- uwaga, według której PA nie ma umocowania w założeniach filozofii pedagogicznej, pedagogiki humanistycznej i personalistycznej, uznającej twórczy rozwój osoby ku wartościom. Projekt ten jest monoparadygmatyczny, niezgodny z aktualną wiedzą na temat złożoności procesu uczenia się;
- propozycja, **by traktować świat cyfrowy i niecyfrowy jako nierozłączne i ujmować je jako „środowisko uczenia się”;**
- **potrzeba ujednolicenia zapisów dot. feminatywów** (skoro mówimy o uczniach i uczennicach, absolwentach i absolwentkach, to należy też o nauczycielkach i nauczycielach);

- zwrócenie uwagi na **język uprzedmiotowiający dziecko**, który traktuje je jako obiekt oddziaływania edukacyjnego, co nie koresponduje z wynikami współczesnych badań nad uczeniem się i rozwojem młodego człowieka;
- uwaga na temat **infantylizacji dziecka, niedoceniań jego możliwości rozwojowych, braku partycypacji w propozycjach odnoszących się do przedszkola**;
- zwrócenie uwagi na język opisu PA – w zakresie opisu PA niepokój budzą rola i miejsce młodego człowieka w uczeniu się i rolę nauczyciela we wspieraniu jego rozwoju;
- opinia, według której **dookreślenie wartości** ujętych w PA powinna ułatwić organizacja jego wykładni wokół humanistycznych i społecznych podstaw pedagogiki;
- wskazanie na konieczność zaktualizowania i trafnego doboru pozycji w **bibliografii**;
- zarzut, że PA „zawiera seksualizację dzieci wg systemu C WHO”;
- uwaga, że zaplanowano zbyt krótki czas konsultacji, które trwały niewiele ponad miesiąc, zapomniano w nich o takich ośrodkach jak Kraków, Gdańsk, Poznań;
- głosy mówiące o tym, że tryb konsultacji PA może mieć charakter pozorowany, proponowane zmiany mają szybkie tempo, a reforma wymaga przygotowania;
- zarzut dotyczący **chaotycznego doboru pojęć w PA i braku spójności logicznej oraz wadliwego planu budowania profilu**:
„[...] to zbiór ogólnikowych, nieprecyzyjnych, niedookreślonych pojęć, z niedopowiedzeniami, podatnych na różne interpretacje”;
- zarzut sprowadzenia PA do katalogu kompetencji;
- zarzut fragmentarycznego postrzegania człowieka w PA;
- przypisywanie autorstwa PA MEN oraz określanie go jako: „[...] antyrozwojowy, antypolski, antykatolicki, antyeuropejski, antyrodzinny oraz egocentryczny”;
- opinia, według której brak oparcia PA na kulturze łacińskiej;
- uwaga, według której **PA podaje w wątpliwość wartość rodziny** (wskazano brak odniesienia do niej na grafie) i wyrabia wśród przyszłych absolwentów poczucie jej bezwartościowości.

Obszary kształcenia

W zakresie obszarów kształcenia uwagi, które przesłano, w dużej mierze dotyczyły wątpliwości związanych z **obszarem przyrody**. Środowiska nauczycielskie i przedstawiciele szkół wyższych postulowali podział przyrody według dotychczasowego schematu: na biologię, geografię, chemię i fizykę. Głosy takie pojawiły się również jako indywidualne opinie.

Argumentacja ww. stron dotyczyła szczególnie specyfiki każdego z wymienionych przedmiotów i odpowiedniego wykształcenia kadry pedagogicznej.

Pomysł połączenia wiedzy z zakresu geografii, biologii, chemii i fizyki w obszar pod nazwą „przyroda”, jak argumentują ww. grupy, źle wpłynie na całość kształtu edukacji. Pozostawienie geografii, o której najczęściej piszą interesariusze, w niezmiennym i odrębnym obszarze (w rozumieniu przedmiotu nauczania) może stanowić fundament do rozwijania kompetencji w świecie, którego dotyczą polikryzysy (m.in. kryzys klimatyczny, migracyjny, zdrowotny oraz toczące się wojny). Geografia pozwala też na zrozumienie całego obrazu świata, którego aktualne problemy są wypadkową działania procesów i czynników przyrodniczych demograficznych, gospodarczych, ekonomicznych, kulturowych i politycznych. Środowiska te obawiają się, że młode pokolenie nie będzie rozumiało powiązań i konsekwencji działania człowieka w środowisku globalnym i lokalnym. Wątpliwości budzi również założenie scalania tych treści w integralny system przyrodniczo-społeczno-gospodarczy. Warto podkreślić, że wśród argumentów przeciwko pojawiały się także te mówiące o roli geografii jako przedmiotu obejmującego zagadnienia z zakresu bezpieczeństwa ekologicznego, ograniczania niepożądanych zmian klimatu, alternatywnych źródeł energii, racjonalnego gospodarowania zasobami naturalnymi oraz upowszechniania modelu gospodarki cyrkularnej, co może oznaczać, że istnieje obawa utraty lub całkowitego usunięcia tych treści z nauczania zarówno na poziomie szkół podstawowych, jak i ponadpodstawowych. Innym postulatem jest zmiana w PA terminu „przyroda” na „nauki przyrodnicze”, co pozwoli zakończyć dyskusję o integracji ww. i usunięcia przedmiotów takich jak biologia, chemia i fizyka ze szkoły.

Odnotowano także jeden argument za pozostawieniem biologii i chemii jako odrębnych przedmiotów, które mają swoją specyfikę i powinny być przedstawiane w sposób systematyczny, spójny i w ciągu logicznym.

Pozostałe obszary kształcenia nie wzbudzały takich wątpliwości. W obszarze **matematyki** sugerowano podkreślenie myślenia komputacyjnego, wyobraźni matematycznej, która przekłada się na naukę fizyki czy przyrody. Postulowano zmianę opisu obszaru na zapis: „Na etapie szkoły podstawowej rozumowanie matematyczne może być rozwijane u uczniów i uczennic poprzez kształtowanie w nich następujących postaw i umiejętności:

- rozumienie przydatności i dostrzeganie piękna matematyki,
- rozwijanie wyobraźni i umiejętności myślenia abstrakcyjnego,
- precyzja myślenia i formułowania wypowiedzi,
- opisywanie obserwowanych zjawisk i szukanie rozwiązań problemów za pomocą matematyki,
- rozpoznawanie relacji, trendów, połączeń i wzorców,
- rozpoznawanie, przetwarzanie, analizowanie informacji i danych oraz ich interpretowanie i wyciąganie z nich prawidłowych wniosków”.

Zainteresowani wskazują również, że termin **technologia** w edukacji jest przestarzały (pomieszczenie tradycyjnej techniki z technologiami cyfrowymi) i należałoby uzupełnić ten obszar o elektronikę.

Inne głosy wskazywały na fakt, że obszar technologii kojarzony jest z nauczaniem cyfrowym lub analogowym, a cyfryzacja ma wątpliwy wpływ na edukację i relacje, a także obniża umiejętność krytycznego myślenia i powoduje uzależnienia.

Zwraca się również uwagę na informatykę i programowanie od pierwszej klasy szkoły podstawowej wraz z przygotowaniem do transformacji cyfrowej nauczycieli, szkół i uczniów.

Dość dużo uwagi poświęcone zostało obszarowi **historia i społeczeństwo**, z propozycją dodania podobszarów dotyczących podstawowej wiedzy z zakresu historii Polski i świata, ukształtowania tożsamości historycznej oraz zrozumienia więzi międzypokoleniowych w kontekście historycznym, rozumienia relacji pomiędzy jednostką a społeczeństwem i pomiędzy poszczególnymi narodami, a także roli i znaczenia odrębności. Podkreślano wagę rozumienia reguł rządzących procesami historycznymi, społecznymi i gospodarczymi wspólnie, a także w kontekście wpływu uwarunkowań przyrodniczych i geograficznych na kształt systemów społecznych i gospodarczych. Akcentowano wzmocnienie przekazu dotyczącego znaczenia postaw obywatelskich, potrzebę internalizowania pojęć „rzeczpospolita” i „demokracja”. Zwrócono uwagę na potrzebę uzupełnienia obszaru o treści dotyczące rzeczywistości społecznej i politycznej obserwowanej przez pryzmat świata wartości podstawowych („wolność”, „godność człowieka”, „sprawiedliwość”, „dobro”). Podkreślano, że poczucie tożsamości narodowej jest w PA rozmyte.

Zwracano uwagę na potrzebę poszerzenia obszaru **język polski** o kulturę, nazywając ten obszar „**język i kultura polska**”, a także potrzebę uwzględnienia treści związanych z rozumieniem kodów kulturowych (tożsamości kulturowej).

Propozycje uzupełnień o kolejne obszary wymieniono poniżej:

- W obszarze „kultura i sztuka” należy wskazać, że wprowadza on „w świat **kultury, sztuki oraz piękna**”.
- Wśród uwag do obszarów kształcenia znalazła się również propozycja wprowadzenia obszaru o nazwie **nauki eksperymentalne i obserwacyjne** (w skrócie NEO) – jako połączenie i nowa nazwa dla nauk ścisłych – a także obszaru kształcenia o nazwie roboczej **zdrowie i bezpieczeństwo**.
- W uwagach wskazano, że w PA zabrakło **sportu** jako obszaru rozwijającego ciało i ducha oraz odporność psychiczną.
- Proponowano również uzupełnienie obszarów o kolejny lub kolejne tj. „**religia i etyka**” lub „**etyka i duchowość**”, obejmujące podstawową wiedzę i naukę posługiwania się pojęciami z zakresu logiki, filozofii, etyki oraz historii religii. Wskazywano, że jest to obszar kluczowy dla budowy indywidualnych kompetencji duchowych i aksjologicznych

„[...] umiejętności świadomego dokonywania wyborów w obszarze etyki i duchowości), będących podstawą dla kompetencji w pozostałych obszarach”.

W uwagach dotyczących obszarów kształcenia znalazły się również te, które wraz z argumentacją ww. zmian postulowały m.in. konieczność **zapewnienia korelacji międzyprzedmiotowej** (np. korelacji między wymiarem przyrodniczym i geograficznym), wspólnej realizacji jednotematycznych zajęć przez kilku nauczycieli, mobilności edukacyjnej uczniów polegającej na wyborze przedmiotów związanych z ich zainteresowaniami, wprowadzenia lub wzmocnienia pracy (nauki) o charakterze interdyscyplinarnym, zwiększenia zakresu praktycznego nauczania i przygotowania do życia.

Kompetencje

W przeciwieństwie do obszarów kształcenia, uwagi dotyczące **kompetencji** są trudniejsze do sklasyfikowania. Być może wynika to z różnych perspektyw autorów lub różnego definiowania tego terminu. Zauważono, że niektóre uwagi bezpośrednio nie odnoszą się do trzech kategorii kompetencji (poznawcze, społeczne, osobiste).

Wobec braku możliwości usystematyzowania i pogrupowania różnorodnych uwag i braku możliwości przypisania ich do konkretnych grup interesariuszy, a także trudności z oszacowaniem powtarzalności lub ich wagi, poniższy opis nie wartościuje uwag ilościowo, nie wskazuje również ich ważności.

Znaczna część interesariuszy odnosiła się w swych uwagach do **rozwoju własnego**, wspomniano przy tej okazji o samowychowaniu, rozwoju osobistym, pracy nad swoim charakterem i osobowością, postawą, stawianiem sobie wymagań. Zauważa się przy tym potrzebę wsparcia ze strony rodziców i nauczycieli oraz środowiska lokalnego, którzy są niezbędni do wszechstronnego rozwoju. PA powinien zawierać wskazówki, zarówno dla rodziców, jak i nauczycieli, jak pokierować rozwojem ucznia i jak stawiać dzieciom/uczniom wymagania. Pada również postulat, by nie zapominać przy tym o rozwoju fizycznym, sportach i treningu ogólnorozwojowym.

Kolejną kompetencją, o której wspominają grupy nauczycieli, jest **kształtowanie postaw**, takich jak otwartość na odmienność kulturową, wyznaniową i światopoglądową, szacunek, odpowiedzialność obywatelska i tolerancja.

Rozwijanie **kompetencji poznawczych** poprzez „rozwijanie myślenia naukowego” na wszystkich etapach edukacyjnych, w tym **krytycznego i kreatywnego myślenia**, które bazować powinno na wiedzy deklaratywnej. Zaproponowany w PA **dobrostan** (zaliczony do kompetencji osobistych) w ramach dbania o samego siebie powinien uwzględniać również dbanie o innych. Zakłada się, że może być on kształtowany poprzez rozwój postaw i umiejętności, stosowanie metod i strategii, które pozwalają regulować własne emocje i poprawiać samopoczucie fizyczne. W obszarze kompetencji osobistych (w tym dobrostanu) konieczne jest również uwzględnienie: wyobraźni, zarządzania sobą, w tym wewnątrzsterowności, rozpoznawania potrzeb i emocji, nie tylko ich akceptacji, nauki planowania, systematyczności (dyscypliny) i zorganizowania, wypracowywania określonych nawyków, uczenia się. Również nauczyciele podkreślali wagę kompetencji matematycznych, myślenia logicznego, kombinatoryki, prawdopodobieństwa, które powinny być obecne we wszystkich obszarach życia ucznia.

Proponuje się, aby w obszarze kompetencji społecznych wyodrębnić „**umiejętności współlistnienia z innymi**” (bycia częścią wspólnoty), co opisuje się jako poszanowanie granic i prywatności, akceptację odrębności i odmienności poglądów oraz umiejętność budowy relacji, które są konieczne, aby móc komunikować się i współpracować. Środowiska akademickie wskazują na wagę umiejętności podmiotowego i odpowiedzialnego bycia w świecie, z podkreśleniem **odpowiedzialności** jako kluczowej kategorii kompetencji.

Nie bez znaczenia jest popełnianie błędów i wyciąganie z nich wniosków.

W zakresie kompetencji poznawczych zaproponowano zwrócenie uwagi na rozpoznawanie nieprawdziwych treści, a więc **odporność na manipulację w sferze informacyjnej i emocjonalnej** oraz kształcenie umiejętności rozpoznawania prób tych

manipulacji i sposobów przeciwstawiania się im. Podkreślano wzrost wagi takich kompetencji, który jest ściśle związany z rozwojem technologii cyfrowych.

Padła propozycja innego podziału kompetencji na: interakcje z otoczeniem, relacje z innymi ludźmi oraz pracę nad sobą.

Sprawczość

W zakresie sprawczości odnotowano 29 uwag, z których tylko niektóre wzmocnione są dwoma głosami. Zakres uwag wskazuje na potrzebę doprecyzowania tego terminu. Zazwyczaj uwagi nie negują potrzeby istnienia tego filaru, lecz są próbą zrozumienia, co jeszcze kryje się za tym terminem.

Do głównych czynników wzmacniających sprawczość w ocenie środowiska należą: wspieranie aspiracji i wewnętrznej motywacji oraz odporności psychicznej, stworzenie przestrzeni na rozwój talentów i zainteresowań, wspieranie inicjatyw uczniowskich, kształtowanie u ucznia poczucia własnej skuteczności, przyjmowanie postawy „życzliwego dorosłego”, skupienie się na wydobywaniu z uczniów tego, co w nich najlepsze („pokaż mi, w czym jesteś świetny”), a nie na wskazywaniu, czego jeszcze nie umieją. Sprawczość według nauczycieli powinna „wynikać z tożsamości i przynależności do wspólnoty szkolnej, budowanej wraz z nauczycielami, rodzicami i lokalną społecznością, zauważaniu, że to oni są gospodarzami w szkole”.

Kształtowanie sprawczości wiąże się z odpowiednimi metodami pracy nauczyciela, takimi jak metoda projektu, praktyczne podejście do nauczania. W tym zakresie podkreśla się rolę pedagoga, z prośbą o większą swobodę działań, nie kontrolowania, ale wspierania, wskazuje się również na konieczność zmian systemowych w tym zakresie.

Środowisko akademickie proponuje operacjonalizację pojęcia sprawczości z odwołaniem do literatury przedmiotu.

Pojawiły się również głosy krytyczne, wyrażające obawę, że pojęcie zdefiniowane tak jak w PA może być odebrane jako danie możliwości i decyzyjności uczniowi, co może

sugerować, że osiągnie on korzyści bez pracy własnej i spełnienia norm czy wymagań, a jedynie w dbałości o swój dobrostan. Kolejna obawa wiąże się ze zbyt dużą asertywnością uczniów.

Inny głos wskazuje, że połączenie sprawczości i dobrostanu spowoduje, że absolwenci szkół będą „wykonawcami procedur”.

Pojawia się także propozycja zastąpienia sprawczości:

[**samoświadomością**] (co podkreśla wymiar dbania o siebie) oraz „**wewnątrzsterownością**” (co kładzie nacisk na konieczność zinternalizowania systemu wartości, nabycie poczucia własnej wartości oraz przekonania o słuszności samodzielnie podejmowanych decyzji).

Wartości

W zakresie wartości odnoszono się przede wszystkim do koniecznych uzupełnień. Proponuje się wprowadzenie takich wartości jak (w kolejności nieuporządkowanej): godność i prawa człowieka, wartość własna, tożsamość, wolność, demokracja, sprawiedliwość, uczciwość, równość i praworządność, odpowiedzialność, wiara, tradycja, patriotyzm, moralność, pracowitość, systematyczność, miłość, rodzina i ojczyzna, duchowość, emocjonalność, honor, przyjaźń, zaufanie oraz cnoty kardynalne (ww. sprawiedliwość, roztropność, umiarkowanie, męstwo).

Proponuje się również zmianę w zakresie dobrostanu i dołączenie go do wartości.

Środowiska akademickie zwracają uwagę na konieczność zrewidowania obecnego zasobu wartości w PA, biorąc pod uwagę założenia aksjologiczne, proponują przyjęcie określonej i jednej klasyfikacji wartości z odniesieniem do ontologii, a także uspoźnienie definicji dobra i piękna w obecnym modelu.

W kontekście wartości pojawił się również głos władz uczelni: „Edukacja powinna być pojmowana jako stwarzanie dzieciom środowiska uczenia się i wychowania do wspierania

rozwoju osoby i jej relacji ze światem, opartych na wartościach podmiotowych, wspólnotowych i ogólnoludzkich, które pozwolą przyszłym obywatelom nie tyle podążać za trendami światowymi, ale je wyznaczać”.

Z kolei rodzice apelują o możliwość decydowania o wartościach, w jakich chcą wychowywać dzieci, z troską o podkreślenie roli rodziny. Tutaj także pojawiły się głosy mówiące o tym, że PA, mimo że odwołuje się do uniwersalnych wartości (prawda, dobro, piękno), ma służyć antyrodzinnym działaniom, z którymi autorzy uwagi kojarzą np. wprowadzenie edukacji zdrowotnej i/lub seksualnej.

Inne głosy wskazywały na właściwe dobranie wartości. Jeszcze inne proponowały podział na wartości podstawowe i uzupełniające lub odwrócenie układu w grafie i umieszczenie wartości w jego centralnej części.

Zaznaczono także, że wszystkie elementy profilu, tj. kompetencje, sprawczość, obszary kształcenia, muszą mieć odniesienie do wartości.

2. Uwagi nie dotyczące wstępnego profilu

absolwenta i absolwentki i odnoszące się

do systemu edukacji

Zmiany okiem ucznia

Licealiści podkreślają, że o ich samopoczuciu w szkole i na lekcjach w dużej mierze decyduje postawa nauczyciela. Nauczyciel, który dobrze tłumaczy, wprowadza miłą atmosferę, sprawia, że uczeń czuje się na lekcji komfortowo. Uczniowie twierdzą, że nie zawsze mogą w szkole realizować swoje pomysły, bo zależy to od podejścia i postawy nauczyciela.

Oczekują więcej wsparcia i dawania poczucia sprawczości. Sugerują wyjście z rutyny nauczycielskiej.

Oczekują, aby nauczyciel był „bardziej ludzki i koleżeński”, żeby potrafił zaciekawić lekcją, przeprowadzał więcej doświadczeń, organizował wyjścia poza teren szkoły oraz stosował zróżnicowane metody nauczania, takie jak prezentacja filmów, stosowanie gier edukacyjnych. Szkoła powinna motywować, inspirować i ciekawić uczniów.

Proponują także więcej spotkań i konsultacji z samorządem szkolnym oraz angażowania się we współpracę z nauczycielami oraz dyrekcją szkoły.

Uczniowie chcieliby zmiany obecnego systemu oceniania. Proponują ocenianie procentowe oraz takie, w którym nauczyciel udziela informacji zwrotnej, w której wskazuje, co uczeń umie, a czego jeszcze powinien się nauczyć. Nie powinno być bazowania tylko na ocenach z kartkówki i sprawdzianów, które są stresogenne. Twierdzą też, że ocenianie w szkole jest zbyt surowe, a powinno bardziej być skorelowane z przekazaniem postępów ucznia i jego predyspozycjami.

Zmiany okiem nauczyciela

Padła propozycja opracowanie profilu nauczyciela i podwyższenie wymagań przyjmowania do zawodu nauczyciela. Wysunięto sugestię konieczności doksztalcania nauczycieli, tak by sprostać zmianom w edukacji, a co za tym idzie, pojawiło się pytanie o finansowanie doksztalcania kadry nauczycielskiej. Wielokrotnie podkreślano fakt, że obecnie nauczyciele nie są przygotowani do reformy.

Wśród opinii pedagogów pojawiają się też propozycje wprowadzenia oceniania kształtującego lub całkowitego usunięcia oceniania ze szkół. Nauczyciele postulują zmniejszenie liczebności klas/oddziałów. Za ważne uważają konieczność wzmacniania współpracy pomiędzy nauczycielami oraz potrzebę wsparcia psychologów i pedagogów.

Kilka słów o szkole

Uczniowie podkreślają, że w szkole ciekawe i przydatne są umiejętności matematyczne, językowe oraz tematy, w których rozmawia się o przyszłości. Uważają, że w przyszłości na pewno przydadzą się im umiejętności informatyczne, językowe oraz umiejętność pracy w zespole. Wskazują, że w szkole zbyt mało jest zajęć pozalekcyjnych oraz zajęć praktycznych, w tym także wspólnej realizacji projektów. W przyszłości chcieliby więcej uczyć się czynności praktycznych, np. gotowania, rękodzieła, załatwiania spraw bankowych, urzędowych, zajęć kreatywnych, zajęć uczących, jak sobie radzić ze stresem, jak stosować zdobytą wiedzę w praktyce. Chcieliby więcej uczyć się o innych kulturach, a także programowania, fotografii. Chcą, by szkoła umożliwiała np. zdobycie prawa jazdy na motorower. Podkreślają wagę zajęć podnoszących sprawność fizyczną i uważają, że powinno ich być więcej. Zauważają, że nauka w szkole w większości przypadków odbywa się jedynie w czasie lekcji. W szkole powinny być zajęcia uczące współdziałania oraz budowania i rozwijania wzajemnych relacji z rówieśnikami i nauczycielami.

Ogólne uwagi dot. systemu edukacji w Polsce

Wśród wielu uwag ogólnych, które napłynęły do końca listopada br., znajdują się też takie, które bezpośrednio dotyczą systemu edukacji w Polsce. Zostały one częściowo omówione powyżej, jeśli ich autorzy wskazywali lub odnosili się do elementów PA lub opisu profilu. Te, których jeszcze nie uwzględniono, zostały spisane poniżej w formie wyliczenia. Przedstawiają one wizje autorów lub stan idealny, gwarantujący odpowiednie przygotowanie ucznia do życia, pracy i funkcjonowania w społeczeństwie oraz rodzinie, wyrażają także obawę przed zmianami.

Są to następujące uwagi:

- celem funkcjonowania szkoły jest wsparcie całościowego, integralnego rozwoju człowieka;
- istnieje konieczność zinterdyscyplinowania edukacji;
- potrzebne jest kształcenie w obrębie obszarów tematycznych, nie tylko przedmiotów;

- potrzebna jest zmiana systemu oceniania i egzaminowania w szkołach;
- w szkole powinny być oceniane umiejętności uczniów;
- podkreślano rolę informacji zwrotnej i oceny opisowej, tak by uczeń potrafił wskazać swoje mocne strony;
- wyrażono obawę przed zredukowaniem zatrudnienia nauczycieli, jeśli ci będą prowadzić zajęcia w obszarach, a nie przedmiotowo;
- istnieje konieczność doskonalenia nauczycieli (dofinansowywanego – koszty nie powinny być pokrywane ze środków własnych);
- istnieje konieczność przygotowania **profilu nauczyciela**;
- zauważono problem braku zainteresowania uczelni w zakresie doskonalenia nauczycieli;
- wskazano potrzebę wzmocnienia pozycji nauczyciela;
- postuluje się mniej kontroli i więcej swobody w pracy nauczyciela oraz doposażenie bazy dydaktycznej;
- potrzebne są większe nakłady finansowe na szkoły;
- wskazuje się potrzebę nowych rozwiązań systemowych;
- istnieje konieczność zmian podstaw programowych;
- proponuje się opracowanie korekt programów nauczania: przyrostowych, dobrze przemyślanych;
- istnieje konieczność włączenia rodziców w kształtowanie kompetencji;
- potrzebna jest współpraca z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, nieopieranie się wyłącznie na ocenie rodziców, która może być subiektywna;
- zmiany w podstawie programowej powinny uwzględniać europejskie Ramy odniesienia kompetencji na rzecz kultury demokratycznej (Reference Framework of Competences for Democratic Culture);
- za zmianami podstaw programowych powinny iść zmiany metod nauczania, jak również np. zmiany w relacjach w społeczności szkolnej;
- podkreślano wagę projektów edukacyjnych w dobie obowiązkowych prac domowych;

- edukacja powinna być dostosowana do indywidualnych potrzeb uczniów, a jednolita podstawa programowa ogranicza ich rozwój i możliwości wyboru;
- wyrażono obawy przed systematycznym obniżaniem poziomu nauczania;
- potrzebne jest zwiększenie czytelnictwa;
- edukacja artystyczna powinna być oparta na edukacji muzycznej, w tym artystycznej, potrzebne jest kształtowanie wrażliwości, wyobraźni i postaw twórczych;
- MEN wprowadza zmiany – inne zasady zadawania prac domowych, redukcja podstaw programowych, m.in. języka polskiego, historii, także innych przedmiotów, zmiany na liście lektur j. polskiego, likwidacja przedmiotu „wychowanie do życia w rodzinie” (przedmiot dobrowolny) i zastąpienie go „edukacją zdrowotną” (przedmiot obowiązkowy), likwidacja przedmiotu „historia i teraźniejszość” i zastąpienie go „edukacją obywatelską”, ograniczenie liczby godzin religii, przeniesienie jej na pierwsze i ostatnie lekcje w grupach międzyoddziałowych oraz niewliczanie osiągnięć edukacyjnych z religii do średniej ocen, jeden przedmiot przyroda. Pada pytanie, czy przygotowywany równoległe PA jest faktyczny, czy postulowany. Zmiany i tworzenie PA powinny mieć odpowiednią kolejność, co nie jest obecnie widoczne;
- uderzenie w prawdę i dobro jest antyrodzinnym działaniem związanym z wprowadzeniem edukacji zdrowotnej, zgodnie z zapowiedziami urzędników MEN;
- istnieje sprzeczność między deklaracjami zawartymi w schemacie PA a rzeczywistymi działaniami, w tym także w ramach prowadzonych konsultacji społecznych;
- decydenci zauważają, że podobna zmiana (reforma) była już w 2017 roku i była ona nieudana; nie wyciągnięto z tego wniosków;
- uważa się, że system edukacji nie potrzebuje zmian, lecz stabilizacji i spokoju;
- wyrażono obawę, że reforma będzie kopią zagranicznych wzorców, a PA bazuje na doświadczeniach innych państw;
- zwraca się uwagę na interioryzację wartości w procesie wychowania;
- edukacja powinna być pojmowana jako stwarzanie dzieciom środowiska dogodnego do uczenia się, wychowywania oraz wspierania ich rozwoju i relacji ze światem, a środowisko to powinno być oparte na wartościach podmiotowych, wspólnotowych i ogólnoludzkich, które pozwolą przyszłym obywatelom nie tylko podążać za światowymi trendami, ale także je wyznaczać;

- potrzebne jest kształcenie w oparciu o teorie wiedzy „jak?” i wiedzy „że”, nie można pominąć wiedzy „dlaczego?”.

Sprzeciw wobec edukacji zdrowotnej

Między 30 października a 2 listopada br. na skrzynkę mailową PA wpłynęło 36 głosów wyrażających sprzeciw przeciwko wprowadzeniu w szkołach edukacji zdrowotnej.

Wszystkie maile charakteryzowały się zwięzłą treścią i podpisane były imieniem i nazwiskiem autora – rodzica. Charakterystyczną cechą wszystkich wiadomości jest kopiowana lub parafrazowana treść, np.: „Wyrażam kategoriyczny sprzeciw włączenia edukacji zdrowotnej jako nowy przedmiot w szkole, oraz sprzeciwiam się, aby był obowiązkowy. Edukacja w tej przestrzeni należy do Rodziców i zgodnie z konstytucją Rodzic ma prawo decydować czy jego dziecko będzie uczestniczyło w takich zajęciach” (pisownia oryg.).

3. Podsumowanie

Otwarte społeczne konsultacje PA pozwoliły zgromadzić zarówno głosy dotyczące samego profilu, jak i te dotyczące potrzeby zmian w systemie edukacji. Mnogość głosów i opinii, która została przekazana bezpośrednio do IBE, może świadczyć o dużym zainteresowaniu różnorodnych środowisk i potrzebie wysłuchania. W niektórych przypadkach głosy z konsultacji prowadzonych przez Fundację Stocznia pokrywają się z tymi, które nadesłano do Instytutu, z zastrzeżeniem głosów i opinii instytucjonalnych. Stanowiska tych interesariuszy, zrzeszonych w różnych organizacjach, przesyłano bezpośrednio do IBE.

Należy nadmienić, że krótki czas konsultacji PA, który był wskazywany jako główny zarzut w wielu opiniach, zastanawiał ich autorów, ale też wzbudzał niepokój odnośnie do powszechności i transparentności samych konsultacji.

Stan klęski żywiołowej po powodzi, trwający od września do października br., pierwsza od wielu lat inicjatywa zmian systemowych oparta na wysłuchaniu opinii publicznej,

po kilkuletniej przerwie, a także inne działania Ministerstwa Edukacji Narodowej, m.in. w zakresie zniesienia prac domowych, wprowadzenia takich przedmiotów jak edukacja obywatelska i edukacja zdrowotna, znacząco wpłynęły na sam proces konsultacji PA prowadzonych przez Fundację Stocznia, ale również na charakter stanowisk wpływających do IBE.

W kontekście uwag dotyczących samego procesu konsultacji rekomenduje się zachowanie partycypacyjnego charakteru prac nad kolejnymi zmianami, przygotowania czasowo dłuższego planu realizacji tego procesu oraz przygotowania i upowszechnienia na każdym jego etapie materiałów stanowiących podstawę oddolnych inicjatyw konsultacyjnych.